

Apoštolská posloupnost biskupů českých zemí

Petr NOHEL

Apostolic succession of Czech Lands' bishops

Abstract: The paper presents the phenomenon of apostolic succession and the individual consecrated persons, who figured in the history of the Czech lands, shows where possible in genealogical diagram. On this basis we can see clearly links between persons integrated in the succession, while not ignored the fact of sources that may be relevant to determining consecrational lines.

Key Words: Apostolic Succession, Bishop, Consecration, Church

Úvod

Apoštolská posloupnost představuje ve starobylých křesťanských církvích důležitý aspekt jejich sebeuchopování. Jedná se o princip, který předpokládá adresné a především dějinně nepřerušené předávání duchovní návaznosti svěcením, a to na základě předpokladu neustálého doplňování a rozšiřování původního apoštolského okruhu Ježíšových učedníků (srov. Tertullianus, kap. 20). O apoštolské posloupnosti proto hovoříme v případě církví katolických, pravoslavných nebo církve starokatolické a dále také u církví východních monofyzitských nebo církví nestoriánské.

Některé další církve vzniklé převážně z reformačního proudu, např. anglikánská nebo církve luterské či metodistické, pracují také s určitým

výkladem posloupnosti duchovních, avšak způsobem podobným spíše tzv. presbyterní sukcesi, která počítá s předáváním duchovních dispozic svěcenců v rámci kontinuity širšího společenství, a neakcentuje tedy adresnou posloupnost jako základ tohoto principu. Evangelikální sbory pak apoštolskou posloupnost zcela odmítají.

Z pohledu historického výkladu je tedy každý biskup za předpokladu platně uděleného svěcení do apoštolské posloupnosti včleněn a může skrze svého světitele a jeho světitele postupovat dále do minulosti a blížit se tak ke zdroji této svátostné skutečnosti, kterou je v ideálním případě prvotní okruh apoštolů (srov. Irenej z Lyonu, 3,3,1 a 4,26,2). Podstatným rysem tohoto principu je důvěra v jeho nezbytnost (srov. Augustinus, s. 4, 5) pro následnou sakramentální účinnost té které církve a obecně víra v jeho uplatňování již v prvním století (srov. Kelly, 1976, s. 37).

1 Biskupská následnost

Biskupskou následností rozumíme faktické střídání a obměňování osob biskupů na tom kterém konkrétním biskupském stolci. Každá diecéze, která je nejvyšší regionální nebo funkční správní jednotkou církve, má svého jednoho diecézního biskupa, který ji řídí, přičemž může mít i další, kteří pak diecéznímu biskupovi v tomto řízení pomáhají. Co do faktu biskupského svěcení jsou si však všichni biskupové rovni.

Novým diecézním biskupem se může stát jak dosavadní biskup auxiliář či koadjutor, tak také biskup z jiné diecéze, či dokonce dosavadní kněz, který ovšem před převzetím diecéze do správy musí být na biskupa nejprve vysvěcen. Protože je nový biskup vybírán nejčastěji po akceptované rezignaci nebo úmrtí předchozího sídelního biskupa, nejsou příliš časté případy, kdy je tento na biskupa vysvěcen svým předchůdcem ve funkci. Přestože vnímáme tuto následnost biskupů jako důležitou, a často také bývají představovány seznamy hierarchů v rámci konkrétní diecéze, hraje tato čistě funkční roli a přímo nesouvisí s případným biskupským svěcením dotčených osob.

Být na biskupa vysvěcen a být v konkrétní diecézi biskupem ustanoven, jsou tedy dvě odlišné skutečnosti, přičemž právě svěcení je

podmínkou pro výkon úřadu. Každý diecézní biskup se tak v zásadě stává představitelem dvojí kontinuity; totiž kontinuity diecéze, kam nastupuje po svém předchůdci, a kontinuity svěcení, kam náleží jako svěcenec svého světitele. Kontinuita svěcení je však primární, protože ta činí adepta biskupem, zatímco diecézní kontinuita mu umožňuje potenciál získaný tímto svěcením realizovat v příslušném úřadě.

2 Apoštolská posloupnost

Přestože apoštolská posloupnost představuje kontinuum, které svátostně propojuje první generaci apoštolů se současnými nositeli biskupského svěcení, není možné tuto návaznost prokázat v listinné podobě, tedy úředně. Důvodem je především to, že prvotní církve s nejvyšší pravděpodobností žádné administrativní záznamy o apoštolské kontinuitě nevedla a ani z dokladů nadcházejících staletí se o písemných záznamech apoštolské posloupnosti mnoho nezachovalo.

Záznamy, které by bylo možné obsahově vytěžit až do dnešních dnů, se vyskytují přibližně od 16. století, přičemž duchovním předkem přibližně 95 % současných katolických biskupů (celosvětově jich je cca 5 200) je Scipione kardinál Rebiba (*Hierarchia Catholica Medii et Recentioris Aevi*, sv. 3, s. 177, 251 a 319). Další duchovní rodokmen pak mohou tvořit svěcenci Guillauma kardinála d'Estouteville (*Le Petit Episcopologe*, oddíl 205, č. 16,877), popřípadě Zikmunda kardinála Kollonitsche (*Le Petit Episcopologe*, oddíl 134, č. 12,037) a několika dalších. I tyto kontinuity jsou však vzájemně propojeny, protože každý platně vysvěcený biskup má ve standardních případech kromě hlavního světitele nejméně dva tzv. spolusvětitele, takže každý nový řádně svěcený biskup je v praxi do apoštolské posloupnosti včleňován minimálně třemi osobami, přičemž pro přehlednost návazností níže uvedených biskupů českých zemí budeme brát v úvahu pouze linie světitelů hlavních.

Díky apoštolské posloupnosti tak tvoří biskupové jakoby velký duchovní rodokmen, ve kterém světitelé zaujímají místo duchovních předchůdců a svěcenci duchovních nástupců. Do této posloupnosti jsou samozřejmě včleňovány i další svátostné stupně jako např. kněz

nebo jáhen, ty však ponecháme nyní stranou, neboť ty nemohou tuto svátostnou moc předávat dále, čímž se od biskupů podstatně liší.

3 Katoličtí biskupové českých zemí

Podíváme-li se blíže na katolické diecéze v českých zemích, zjistíme, že jich historicky rozlišíme celkem 10, přičemž diecéze litomyšlská je již zaniklá.⁶⁵ Aktuálně je tedy katolických územních diecézí 9 s tím, že římskokatolických je 8 a řeckokatolický apoštolský exarchát s působností pro celé území státu je jeden.

Na biskupských stolcích těchto diecézí se vystřídalo celkem 221 sídelních biskupů, dalších 106 bylo auxiliárních či biskupů koadjutorů apod. Celkem tedy v rámci českých zemí trvale působilo 327 osob s biskupským svěcením,⁶⁶ z nichž 27 bylo také jmenováno kardinály. Z tohoto počtu však nedokážeme písemně prokázat kontinuitu apoštolské posloupnosti ve 48 % případů, neboť nemáme doloženy záznamy o svěcení 156 biskupů. Ve 26 případech (8 %) sice tyto záznamy máme, ale pouze v řádu několika generací, které nepředstavují kontinuitu k některému z prvně doložených biskupů z 16. století. Ve 44 % případů pak tyto záznamy k dispozici jsou, takže u 145 biskupů můžeme o této kontinuitě doloženě hovořit.⁶⁷

Z přehledu biskupů na jednotlivých stolcích je patrné, že biskupské svěcení nemůžeme zaměňovat za vlastní následnost v rámci diecéze. V pěti případech dochází k tomu, že se auxiliární biskup stal později diecézním biskupem ve své diecézi. Ve třinácti případech k tomu, že

⁶⁵ Do tohoto výčtu pro přehled nezahrnujeme téměř dvoustleté období postupného vzniku a zániku diecéze moravsko-panonské a její nástupnické diecéze moravské (9.–11. stol.).

⁶⁶ Do tohoto počtu ovšem nejsou započítáni biskupové Vratislavští, jejichž diecéze zasahovala historicky také na současný severovýchod naší země (zhruba v hranicích historického Slezska). Ten dnes tvoří základ diecéze ostravsko-opavské.

⁶⁷ K počtu těchto doložených biskupských svěcení by ještě bylo navíc možno připočíst tajně vysvěcené biskupy podzemní církve, a to ty, kteří ani po změně politických poměrů po roce 1989 nezastávali žádný oficiální biskupský úřad, neboť ti v tomto přehledu zahrnutí nejsou.

se biskup auxiliář stal sídelním v jiné diecézi nebo dokonce naopak. Poměrně častá (celkem v 17 případech) je také výměna diecézního biskupského stolce za jiný. Desetkrát v minulosti také došlo k výměně se zahraničním biskupským stolicí. Jednalo se o případy, kdy biskup již v našich zemích působící odešel na biskupský stolec zahraniční nebo naopak přišel ze zahraničí do čela některé z diecézí českých zemí. Důvodem těchto případů bylo jednak naše začlenění v rámci rakousko-uherské monarchie, jednak praktická znalost latiny a němčiny jako nadnárodních jazyků středoevropského prostoru. Dnes k těmto případům prakticky nedochází.

4 Dynastická příslušnost některých biskupů

Ve vztahu k panovnickým dynastiím je také třeba zmínit, že někteří členové panovnických rodů vstupovali do služeb církve a stávali se řeholníky, kněžími i biskupy. V případě biskupů se jednalo jak o dynastie cizí – jako 55. biskup olomoucký působil v letech 1695–1711 lotrinský kníže Karel a na královéhradeckém a později také litoměřickém biskupském stolci působil v letech 1732–1759 saský princ Mořic – jednak o dynastie domácí. Například 7. biskupem pražským byl český princ Jaromír, 16. biskupem pražským byl přímo český kníže Jindřich Břetislav, 22. biskupem olomouckým Jan Volek (nemanželský syn Václava II. a tedy bratr Elišky Přemyslovny) a český princ a synovec císaře Karla IV. Jan Soběslav Lucemburský (1381–1387), který působil jak na litomyšlském, tak na olomouckém biskupském stolci. V olomoucké arcidiecézi ho postupně následovali ještě další 3 čeští princové z dynastie habsburské, totiž Leopold Vilém (1637–1662), Karel Josef (1663–1664) a Rudolf Jan (1819–1831).

5 Apoštolská posloupnost současných biskupů českých zemí

Apoštolská posloupnost všech současných českých biskupů se v hlavních světelských liniích odvíjí od již zmíněného kardinála Rebiby, přičemž odvozeně od něj můžeme v českých zemích postupně sledovat až do dnešních dnů tyto čtyři světelské linie: První dvě se oddělují

v 11. generaci biskupů od Enrique kardinála Enríqueze a druhé dvě od papeže Klementa VIII. První linie je pak vymezená Teodorem Valfrèem kardinálem di Bonzo (*Hierarchia Catholica Medii et Recentioris Aevi*, svazek 8, s. 219a 234) (20. generace) a náleží k ní biskupové Josef Kajnek (*Le Petit Episcopologe*, oddíl 133, č. 11 992) a Dominik kardinál Duka (*Le Petit Episcopologe*, oddíl 153, č. 13 435), druhá Agostinem kardinálem Richelmy (*Hierarchia Catholica Medii et Recentioris Aevi*, svazek 8, s. 324 a 538) (20. generace) a náleží k ní biskup Jan Vokál (*Le Petit Episcopologe*, oddíl 206, č. 17 053). Třetí linie představuje řeckokatolické biskupy a počíná se ve 12. generaci posledním Stuartovcem Henrym kardinálem z Yorku. K ní náleží Ladislav Hučko (*Le Petit Episcopologe*, oddíl 172, č. 14 402) a Ján Eugen Kočiš (*Le Petit Episcopologe*, oddíl 175, č. 14 594). Poslední linie počíná Marcantoniem kardinálem Colonnou rovněž ve 12. generaci a náleží k ní všichni ostatní biskupové českých zemí, tedy: František Radkovský (*Le Petit Episcopologe*, oddíl 122, č. 10 963), František Václav Lobkowicz (*Le Petit Episcopologe*, oddíl 122, č. 10 964), Miloslav kardinál Vlk (*Le Petit Episcopologe*, oddíl 121, č. 10 863), Vojtěch Cikrle (*Le Petit Episcopologe*, oddíl 121, č. 10 864), Petr Esterka (*Le Petit Episcopologe*, oddíl 156, č. 13 608), Josef Hrdlička (*Le Petit Episcopologe*, oddíl 122, č. 10 961), Jan Graubner (*Le Petit Episcopologe*, oddíl 122, č. 10 962), Jiří Padour (*Le Petit Episcopologe*, oddíl 147, č. 12 888), Václav Malý (*Le Petit Episcopologe*, oddíl 147, č. 12 889), Karel Herbst (*Le Petit Episcopologe*, oddíl 167, č. 14 163), Pavel Posád (*Le Petit Episcopologe*, oddíl 174, č. 14 540) a Jan Baxant (*Le Petit Episcopologe*, oddíl 196, č. 15 989).

Závěr

Přestože apoštolská posloupnost patří k základním stavebním kamenům starobylých křesťanských církví, nebývá akcentována tak intenzivně – a to mnohokrát ani vlastními věřícími – jako biskupská následnost, která na rozdíl od ní nepředstavuje duchovní princip. Na druhou stranu je rovněž pozoruhodné, že se vědomí o této posloupnosti udrželo v církvích, které ji uznávají, až do dnešních dnů, a to i přes to, že

administrativní záznamy o její průkaznosti se cíleně pořizují posledních ani ne pět set let, tedy necelou čtvrtinu existence celého křesťanství. Navíc rozpory v jejím uplatnění a věrohodnosti se objevují hned v prvních staletích, což svědčí jak o jejím nejednoznačném chápání, tak zároveň jako doklad o její existenci a přítomnosti v prvotní církvi.

Literatura

Hierarchia Catholica Medii et Recentioris Aevi, svazek 3, s. 177, 251 a 319 a svazek 8, s. 219, 234, 324 a 538.

Le Petit Episcopologe, oddíl 121, č. 10 863-4 a 10 961-4, oddíl 133, č. 11 992, oddíl 134, č. 12 037, oddíl 147, č. 12 888-9, oddíl 153, č. 13 435, oddíl 156, č. 13 608, oddíl 167, č. 14 163, oddíl 172, č. 14 402, oddíl 174, č. 14 540, oddíl 175, č. 14 594, oddíl 196, č. 15 989, oddíl 205, č. 16 877 a oddíl 206, č. 17 053.

AUGUSTINUS. *Contra epistulam Manichaei quam vocant Fundamenti liber unus*, 4,5

IRENEJ Z LYONU. *Adversus haereses*, 3,3,1 a 4,26,2.

KELLY, J. N. D. *Early Christian Doctrines*. San Francisco: HarperCollins, 1976.

TERTULLIANUS. *De praescriptione haereticorum*, kapitola 20.

Kontakt na autora příspěvku:

Mgr. Petr Nohel
Univerzita Karlova v Praze
Katolická teologická fakulta
Thákurova 3
160 00 Praha 6
e-mail: petr.nohel@email.cz